

Literatura i imigracja
Międzynarodowa konferencja EUNIC – Warszawa i Komisji Europejskiej w Polsce

PROGRAM

Data	Czwartek, 25 czerwca 2010 r.	
Miejsce	Centrum Sztuki Współczesnej Zamek Ujazdowski, Warszawa, ul. Jazdów 2	
Godzina	Program	Opis
12.00–14.00	Dyskusja panelowa naukowców	<i>Zaproszeni naukowcy będą rozmawiać o specyfice literatury emigracyjnej w Europie oraz jej wpływie na rozwój języka i kultury przybranej ojczyzny pisarza-emigranta.</i>
14.00–15.15	Obiad	
15.15–17.00	Dyskusja panelowa pisarzy-imigrantów	<i>Zaproszeni pisarze podzielą się swoimi doświadczeniami z życia w kraju, do którego wyemigrowali. Opowiedzą też o trudnościach i przyjemnościach tworzenia w języku drugiej ojczyzny, a przede wszystkim o swoich inspiracjach.</i>
17.00–17.30	Przerwa na kawę	
17.30–19.00	Czytanie tekstów	<i>Autorzy odczytają fragmenty swojej twórczości w języku oryginału. Dla porównania uczestnicy dostaną ich tłumaczenie na język polski. Możliwość otwartej dyskusji z autorami.</i>
19.00–20.30	Koktajl	

PANEL I

Dr Jan Fellerer – doktor nauk humanistycznych, wykładowca języków słowiańskich na Uniwersytecie w Oksfordzie (Wolfson College); absolwent slawistyki i filologii hiszpańskiej na Uniwersytecie Wiedeńskim, następnie wieloletni wykładowca w Instytucie Slawistyki na Uniwersytecie w Bazylei. W swojej pracy naukowej skupia się na lingwistyce i filologii języka polskiego, czeskiego i ukraińskiego, ze szczególnym uwzględnieniem najnowszej historii tych języków i ich rozwoju od XVIII w. Od lat zaangażowany w liczne akademickie i pozaakademickie inicjatywy mające na celu promocję badań nad językami Europy Środkowo-Wschodniej w Wielkiej Brytanii, np. CEELBAS, BASEES, Instytut Kultury Polskiej w Londynie. Obecnie zajmuje się gramatyką języka polskiego i innych języków słowiańskich oraz zagadnieniem tożsamości językowej w wielojęzycznych miastach Europy Środkowo-Wschodniej na początku XX w.

Moderator: Temat pisarzy emigracyjnych, którzy porzucili język ojczysty i zaczęli tworzyć w zaadoptowanym języku literackim, jest niezwykle aktualny i intrygujący. Prowadząc konferencję „Literatura i imigracja” dr Jan Fellerer będzie czuwał nad przebiegiem dyskusji, ułatwiając również interakcję między panelistami a publicznością. Jego wkład jako uczestnika dyskusji obejmie także perspektywę lingwistyczną, w której to raczej wielo-, a nie jednojęzyczność wydaje się być standardem.

Dr Gazmend Kapllani – jeden z najbardziej znanych publicystów w Grecji, doktor w zakresie nauk politycznych i historii. Urodzony w Albanii w 1967 r., z której wyemigrował do Grecji w 1991 r. Od 2001 r. prowadzi stałą, niezwykle popularną rubrykę „Dziennik Granic” w jednym z największych dzienników greckich „TA NEA”. Porusza głównie tematy dotyczące granic geograficznych i egzystencjalnych oraz imigracji w Grecji i Europie, a także sztuki i literatury w Grecji i na świecie. Od 1999 r. pracuje również dla publicznego radia greckiego; był wielokrotnie nagradzany za swoje produkcje i słuchowiska radiowe. Jedną z jego sztuk teatralnych „Edo” („Tutaj”, 2008) oparta została na prawdziwych historiach imigrantów żyjących w Grecji. Gazmend Kapllani napisał również dwa tomiki poezji w języku albańskim oraz powieść w języku greckim, przetłumaczoną również na język polski pt. „Krótki podręcznik przekraczania granic”. Obecnie pracuje nad drugą powieścią będącą częścią trylogii: imigracja, pobyt i refleksje.

Dziwny język snów: Ludzie często pytają mnie, czy trudno jest pisać w języku nieojczystym. Myślę, że pisanie w języku obcym to jednocześnie przywilej i pułapka. Pułapka, ponieważ za każdym razem, gdy jest się niezadowolonym z napisanego tekstu, ma się pokusę zrzucić winę za niepowodzenie na język „obcy”, który w pewnym sensie staje się kozłem ofiarnym. Z drugiej strony jest to przywilej, gdyż relacja między autorem a językiem opiera się na niegasnącej ciekawości. Nigdy do końca nie jest się go pewnym. Dzieje się tak głównie dlatego, że język ten nigdy nie był dany, trzeba go było „zdobyć”. Nieustannie poszukuje się zatem siebie i tego języka. Język obcy nigdy w pełni nie będzie własny, tak jak to jest w przypadku języka ojczystego. Wierzę, że nasza relacja z językiem ojczystym, zawsze zawiera element rutyny i ciężkości. Relacja z językiem „obcym” nigdy nie będzie rutynowa. Daje za to poczucie lekkości i wolności, potrzebę zabawy i zdobywania. Nasze uczucia wobec języka ojczystego przypominają czułość matczyną, natomiast wobec języka obcego – romans. Przynajmniej tak mogę określić moje relacje z językiem greckim. Czuję, że nie jestem już cudzoziemcem wobec języka greckiego. Wciąż jednak nie jestem jego rodowitym użytkownikiem. Ponieważ moje dzieciństwo nie jest związane z Grecją, zarówno moi przyjaciele, jak i wrogowie nie omieszkają od czasu do czasu przypomnieć mi, że grecki nie jest moim językiem ojczystym. Nie żyję zatem w języku greckim ani jako obcokrajowiec, ani jako jego rodzimy użytkownik. Być może żyję w nim jako ktoś jeszcze inny, ten dziwny.

Prof. Dr. Andreas Schumann – urodził się w 1962 w Berlinie. Studiował współczesną literaturę niemiecką, romanistykę i germanistykę na Uniwersytecie Ludwiga Maximiliana w Monachium, gdzie w latach 1987-2008 był pracownikiem Katedry Niemieckiej Literatury Nowożytnej. Od kwietnia 2008 r. jest kierownikiem Katedry Dydaktyki Literatury (badania nad literaturą niemiecką) w Departamencie Języków i Badań Literackich na Uniwersytecie w Osnabrücku. Wiodącym obszarem jego badań są: niemiecka literatura społeczna od XVIII w. do czasów współczesnych, literatura współczesna, imigracyjna i regionalna oraz literatura młodzieżowa i dla dorosłych. Wybór publikacji: Bibliographie zur deutschen Literaturgeschichte 1827-1945 (Monachium, 1994); Heimat denken. Regionales Bewußtsein in der deutschsprachigen Literatur zwischen 1815 und 1914 (Kolonia, Weimar 2002); Literatur der Postintegration (2007), Sprachspiel und Individualität. Neue Tendenzen einer Literatur der Migration. w: Literatur als Spiel. Evolutionsbiologische, ästhetische und pädagogische Konzepte (Berlin, Nowy Jork 2009); Heimat ist überall gleich. Strukturelle Traditionen regionaler Identität. w: Region - Literatur - Kultur. Regionalliteraturforschung heute. Bielefeld 2001 (publikacja Literaturkommission für Westfalen 2). Redaktor serii: „Entwicklungen und Diskurse. Forschungen zur Gegenwartsliteratur” (Monachium 2007 et seq.). Kierownik wirtualnego instytutu „Junge Forschung”, forum für junge Literaturwissenschaftler für die jungen Literaturwissenschaftler (www.jungeforschung.de).

Dr Miruna Runcan – pisarka, krytyk teatralny i wykładowca na Wydziale Dziennikarstwa i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu w Bukareszcie (1994-2001). Urodzona w Bukareszcie w 1954 r., gdzie skończyła Wydział Literatury. W 1999 r. obroniła doktorat z estetyki teatru na Uniwersytecie Teatralno-Filmowym w Bukareszcie. Od 2000 r. wykładowca na Wydziale Dziennikarstwa Uniwersytetu „Babes Boyai” w Klużu w Rumunii (2000-2004), następnie na Wydziale Teatru i Telewizji tegoż uniwersytetu (2004). Członkini Związku Pisarzy Rumuńskich, członkini UNITER (Rumuńskie Stowarzyszenie Teatralne) oraz AICT/IATC (Międzynarodowego Stowarzyszenia Krytyków Teatralnych). Autorka licznych książek, m.in.: „Rumuński model teatru” (Bukareszt, 2001), „Teatralizacja w teatrze rumuńskim 1920-1960” (Kluż, 2003), „Semiotyka przedstawień teatralnych” (Kluż, 2005), „Z fotela Sceptycznego Widza” (Bukareszt, 2007). Założyciel i wydawca pisma „Man.In.Fest. Kwartalnik poświęcony przedstawieniom i sztukom wizualnym”.

Imigracja jako inwestycja w kulturę: Przedmiotem mojego wykładu będzie „podwójna trudność” wiążąca się z uznawaniem pisarzy emigracyjnych w ich nowej ojczyźnie/nowym języku. Z jednej strony przyjrę się specyficznej roli głosu pisarza emigracyjnego jako egzotycznego elementu kulturowej konsumpcji w językowym i kulturowym środowisku kraju przyjmującego, z drugiej mitologii „sukcesu” osób mieszkających na obczyźnie funkcjonującej w języku i kulturze ich rodzinnych krajów. Na przykładzie kilku znakomych rumuńskich pisarzy ostatniego stulecia, takich jak Eugène Ionesco, Benjamin Fondane, E.M. Cioran oraz oczywiście Matei Vişniec, spróbuję pokazać dziwną symetrię odbioru i „przywłaszczania” sobie dzieł twórców emigracyjnych poprzez ich tłumaczenie lub transponowanie. Metody tego rodzaju analizy oparte będą na komparatystycznej i kontekstualnej analizie dwóch specyficznych obszarów kulturowych z politycznego, społecznego i estetycznego punktu widzenia.

Dr Sandra Vlasta – wykładowca na Wydziale Literatury Porównawczej na Uniwersytecie Wiedeńskim. Od 2008 r. okazjonalnie realizuje również projekty wydawnicze (Braumüller, Lesethek). W 2008 r. zdobyła tytuł doktora nauk humanistycznych w zakresie literatury porównawczej na Uniwersytecie Wiedeńskim (temat pracy: „Analiza porównawcza literatury emigracyjnej w języku niemieckim i angielskim”). Jest autorką licznych publikacji, m.in. „Werke zugewanderter AutorInnen in der österreichischen Literatur des 21. Jahrhunderts” w: *Zeitenwende: Österreichische Literatur seit dem Millennium, 2000-2010*, czy „Ani tu, ani tam – język i tożsamość we współczesnych tekstach autorów wielojęzycznych” (Wilno). Wkrótce ukaze się jej praca „Tworzenie »globalnych krajobrazów etnicznych« w literaturze emigracyjnej” w: *Acta litteraria comparativa*.

Literatura i imigracja w Austrii: Zjawisko imigracji w Austrii zawsze miało silny wpływ na demografię kraju, jednak w polityce jak i w oczach opinii publicznej nadal postrzegane jest jako zagrożenie, a dyskusje na ten temat są zawsze bardzo emocjonalne. Przedstawię analizę tego, jak taki sposób myślenia znajduje swe odzwierciedlenie w postrzeganiu autorów emigracyjnych w Austrii w perspektywie historycznej i obecnie. Druga część mojego wystąpienia poświęcona będzie roli języka w pracach autorów emigracyjnych, takich jak Dimitrî Dinev, Alma Hadžibeganović, Anna Kim, Julya Rabinowich, Hamid Sadr i Vladimir Vertlib. Przykłady z ich prac będą ilustracją zmian i mieszania się języków, utraty języka ojczystego, nauki nowego języka, i innych motywów poruszanych w twórczości tych autorów. Będzie to swego rodzaju przegląd tekstów współczesnych autorów-imigrantów w Austrii.

Dr Sten Pultz Moslund jest adiunktem na Uniwersytecie Południowej Danii. Prowadzi specjalistyczne badania nad postkolonializmem oraz literaturą emigracyjną. Wkrótce ukaze się jego monografia o postrzeganiu migrantów oraz zjawisku postkolonialnej hybrydyzacji pt. „Migration Literature and Hybridity” (lipiec 2010). Obecnie Sten Pultz Moslund specjalizuje się w obszarze: krajobraz i klimat w literaturze postkolonialnej oraz potencjał języka do przywoływania miejsc poprzez wytwarzanie energii sensorycznej. Autor licznych artykułów na tematy postkolonializmu. Wcześniejsze prace obejmują książkę o południowoafrykańskiej literaturze po okresie apartheidu „Making Use of History” (2003).

Hybrydowość i reprezentacja duńskiej tożsamości w literaturze: Wykład poświęcony będzie hybrydowej („stereoskopowej”) wizji bohatera we współczesnej literaturze emigracyjnej. Na podstawie przykładów obrazowania Duńczyków w powieści Jamala Mahjouba „The Carrier” zakreszę problematykę wizji bohatera-migranta mierzącego się z kulturalną mieszańką i wielorakością wobec domniemanej jednorodności czy też homogeniczności kulturowej. Innymi słowy pokażę, jak takie odczytywanie lub teoretyzowanie zjawiska hybrydyzacji prowadzi do bezproduktywnej i uproszczonej dychotomii między „hybrydowością a jednorodnością kulturową”. Zaproponuję następnie rozróżnienie Bachtina między hybrydowością intencjonalną a organiczną, zgodnie z którą dowolna uproszczona idea jednorodności kulturowej w zderzeniu z hybrydowością migranta zostaje zastąpiona wspólnotowością kulturową jako wolno zmieniającą się jednorodnością. Wreszcie, zaproponuję, jak powieść Mahjouba może stać się pierwszym krokiem ku takiej zmodyfikowanej koncepcji hybrydowości poprzez swoją centralną metaforę teleskopu, oferującą obraz migranta na świecie znacznie bardziej złożony i problematyczny niż dotychczasowy popularny dychotomiczny koncept stereoskopowy.

PANEL II

Matéi Vişniec – urodził się w Rumunii w 1956 r. We wczesnym wieku odkrył literaturę, którą uważał za przestrzeń stworzoną do manifestowania wolności. Siły czerpał z Kafki, Dostojewskiego, Poe, Lautréamonta. Uwielbia surrealistów, dadaistów, teatr absurdu i groteskę, poezję surrealistyczną, literaturę fantastyczną, realizm magiczny, a nawet realizm teatru anglosaskiego. Lubi wszystko prócz socrealizmu. Studiował filozofię na Uniwersytecie w Bukareszcie. Jest aktywnym członkiem tzw. Pokolenia '80, które odcisnęło wyraźne piętno na literaturze rumuńskiej. Wierzy w kulturalny ruch oporu oraz w zdolność literatury do destrukcji systemów totalitarnych. Nade wszystko jednak wierzy, że teatr i poezja mogą obnażyć manipulacje „wielkich idei” oraz ideologiczne pranie mózgu. We wrześniu 1987 Matéi Vişniec opuścił Rumunię i udał się do Francji, gdzie udzielono mu azylu politycznego. Po 1989 mieszkał głównie we Francji, gdzie zaczął pisać w języku francuskim oraz rozpoczął współpracę z Radio France Internationale w Paryżu. Wiele dzieł Matéia Vişnieca zostało wystawionych we Francji, a blisko dwadzieścia jego sztuk, napisanych w języku francuskim. W Rumunii, już po upadku systemu komunistycznego, Matéi Vişniec stał się jednym z najczęściej wystawianych na scenie twórców. Jest laureatem wielu nagród, m.in. 2009 – European Award przyznana przez SADC (Francuskie Stowarzyszenie Autorów i Kompozytorów Dramatycznych); 2008 – Press Avignon-off Award na Festiwalu Teatralnym w Awinionie; 2007 – Drama Award Związku Pisarzy Rumuńskich i.in.

Theodor Kallifatides – popularny szwedzki pisarz emigracyjny pochodzenia greckiego o bogatym dorobku pisarskim. Urodził się w 1938 r. w Molai, w greckiej Lakonii. W 1946 r. wraz z rodziną przeniósł się do Aten, gdzie skończył szkołę średnią, następnie Szkołę Teatralną Karolos Kouna. Wyemigrował do Szwecji w 1964 r., gdzie mieszka do dziś. Studiował filozofię; w latach 1969–1972 pracował jako wykładowca na Uniwersytecie w Sztokholmie, następnie w latach 1972–1976 był redaktorem magazynu literackiego *Bonniers litterära magasin*. Jego literacki debiut przypada na 1969 r., kiedy wydał pierwszy tomik poezji. Największe uznanie zyskał jednak dzięki kolejnym powieściom. Píše powieści, poezję, reportaże podróżnicze, sztuki teatralne oraz scenariusze. Theodor Kallifatides był wielokrotnie nagradzany za swoją twórczość, której tematem przewodnim najczęściej są jego doświadczenia jako Greka żyjącego za granicą. Prawie wszystkie jego prace zostały przetłumaczone na ponad 20 języków.

Artur Becker – pisarz niemiecki, urodzony w rodzinie polsko-niemieckiej w Bartoszycach w 1968 r., od 1985 r. mieszkający w Niemczech. Studiował historię kultury Europy Wschodniej oraz filologię niemiecką i lingwistykę. Od lat 90. pisze i publikuje powieści, nowele, opowiadania, wiersze i eseje. Pracuje również jako tłumacz. W 1997 r. ukazała się jego pierwsza powieść „Der Dadajsee” (Jeziro Dadaj), za którą otrzymał nagrodę Niemieckiego Związku Powieściopisarzy „Najlepsza debiutancka powieść w Dolnej Saksonii i Bremie”. Otrzymał liczne stypendia i granty, m.in. stypendium-rezydenturę w Bremie, Krakowie, Nowym Jorku, Berlinie i Rzymie (1997–2005). W 2000 i 2007 r. Deutsche Literaturfonds (Niemiecki Fundusz Literacki) w Darmstadt wsparł finansowo pracę nad jego powieściami „Onkel Jimmy, die Indianer und Ich” (Wujek Jimmy, Indianie i ja) oraz „Wodka und Messer. Lied vom Ertrinken” (Wódka i noże. Pieśń tonącego). Jego powieść „Kino Muza” z 2003 r. ukazała się w Polsce w 2009 r. w przekładzie Dariusza Muszera. W 2009 r. Artur Becker otrzymał prestiżową nagrodę im. Adelberta von Chamisso przyznaną autorom, których językiem ojczystym nie jest język niemiecki, a których prace mają istotny wkład w rozwój literatury niemieckiej. Jego teksty „wniosły nowe barwy i odcienie do języka literackiej niemieczyny, swoim poetyckim wyrazem potwierdzając ścisłe więzi polskiej i niemieckiej przestrzeni kulturalnej” – brzmiało uzasadnienie werdyktu jury przyznającego nagrodę im. Chamisso.

Dr Lam Quang My – poeta, doktor nauk fizycznych. Urodził się w Wietnamie, do Polski przyjechał na studia na Politechnice Gdańskiej. Po powrocie do Wietnamu pracował w Centrum Badań Nauki i Technologii w Hanoi. Do Polski przyjechał ponownie w 1989 r. Pracował m.in. w Instytucie Fizyki Polskiej Akademii Nauk. Pisze wiersze w języku ojczystym i polskim, przekłada literaturę polską na język wietnamski oraz wietnamską na język polski. Aktywnie uczestniczy w polskim życiu literackim i regularnie publikuje wiersze w pismach literackich: „Poezja dzisiaj”, „Literacka Polska”, „Iskra”, „Temat”, „Enigma”, „Złote myśli”, „Warsaw Tales”, „Znad Włii”, „Ślad”, „Autograf”, „Tygiel” i in. W 2004 r. opublikował dwa tomy poezji: „Echo” i „Doi” (Oczekiwanie). W przygotowaniu są następne tomiki wierszy i pierwszy tom Antologii poezji polskiej. Jego wiersze tłumaczone były na języki obce, m.in. czeski w tomiku „Zatuolana pisen” (Zabłąkana pieśń) w Brumowie w 2008 r. Tłumaczył (z Pawłem Kubiakiem) i wydał „Antologię Poezji Wietnamskiej od XI do XIX w.”. Jest Honorowym Obywatелеm Gminy Krasne i laureatem wielu nagród m.in. Światowych Dni Poezji UNESCO 2006 oraz członkiem Związku Literatów Wietnamskich i Związku Literatów Polskich.

Julia Rabinowich – urodziła się w Petersburgu. W 1977 została „wykorzeniona i przesadzona” do Wiednia. Absolwentka studiów tłumaczeniowych na Uniwersytecie Wiedeńskim oraz Akademii Sztuk Pięknych w Wiedniu. Interesuje się głównie malarstwem i filozofią. Mieszka i maluje w Wiedniu. Laureatka licznych nagród, m.in. pierwsze miejsce w konkursie dla pisarzy międzykulturowych (2003), stypendium Wiener Wortstaetten, 2006/2007; nagroda Austriackiego Urzędu Kanclerskiego za najlepszy debiut (Spaltkopf); stypendium im. Elias Canetti, przyznane przez Miasto Wiedeń w 2010. Publikacje i światowe premiery: Antologia Wortbrücken, 2003; Antologia Schreibrituale; Be-Sitzer, ilustrowana książka dla dorosłych, Publikationsreihe Hofmobiliendepot 2004; Antologia „Leidenschafften”, Mitteldeutscher Verlag 2006 Drama „Tagfinsternis”; antologia „Chaoten und Pedanten”, 2007; premiera sztuki „Nach der Grenze” (Poza granicą) 2007; premiera musicalu „Romeo +- Julia”, 2008; premiera/installacja „Orpheus im Nestroyhof”, 2008; premiera „Fluchtarien. Monolog na trzy głowy i klawisze”, 2009 i in.

Wykorzeniona i przesadzona: Po napisaniu powieści o wykorzenieniu, utracie tożsamości i ojczyzny, o poszukiwaniu nowej ziemi, która pozwoliłaby na dalszy wzrost, po ostatnich trzech latach pracy z wieloma uchodźcami w roli tłumacza na sesjach psychoterapeutycznych, po licznych dyskusjach z pisarzami, politykami, psychoterapeutami, mam już dziś całkowitą pewność co do idealnego symbolu nieudanego procesu migracyjnego: chodzi oczywiście o Latającego Holendra. Choć jego niekończąca się podróż trwa już od setek lat – i tyleż samo będzie jeszcze zapewne trwać – on wciąż jest Holendrem i wciąż bezdomnym. Utrata – lub świadome porzucenie – wszystkiego, co znało się od dzieciństwa bez wątplenia ciąży. Możesz zostawić swój kraj, jednak odejście od siebie – jako obywatela tego kraju, jako kogoś, kto nosi znamię jego kultury, kogoś, kto wiele już doświadczył boleśnie i szczęśliwie – już takie łatwe nie będzie. Możesz zostawić za sobą swoje dzieciństwo, ale dziecko, którym byłeś, będzie za Tobą podążać jak pasażer na gapę. W mojej powieści starałam się stworzyć przestrzeń dla tego dziecka, które miało mi do powiedzenia wiele rzeczy, o których zbyt łatwo zapominałam; rzeczy, które mogłyby zranić i odkryć wspomnienia, a także nowe sposoby patrzenia na życie. Tak więc na początku powieści – przez prawie 60 pierwszych stron – przyglądam się tej małej dziewczynce, Mische, która oczywiście nie jest do mnie podobna, ale jest ze mną związana. Rozwijanie się na obcym gruncie nie jest wyłącznie domeną młodych – każdy musi przejść ten proces, nawet osoby starsze, tracące znacznie więcej niż dziecko w takiej podróży: tracą bowiem całą przeszłość przy dodatkowo krótkiej przyszłości na jej uporządkowanie. Ten proces wchodzenia w nowe społeczeństwo, nowy język i znajdowania nowej tożsamości przy jednoczesnym pamiętaniu o starej jest wiodącym tematem mojej pierwszej powieści „Splithead” (Rozdwojenie), wielu moich sztuk teatralnych, np. „Refugees aria” (Aria uchodźców), jak i obecnie pisanej drugiej powieści „The Earthheater” (Ziemiogad).